Coleopterologiska bidrag.

27. *Philonthus Lederi* Epp., en ostsibirisk skogsart funnen i Lappland.

(Mit Auszug in deutscher Sprache.)

Av

ANTON JANSSON.

I det delvis mycket intressanta coleoptermaterial som fil. d:r Einar Wirén, Lundsberg, hemförde från sin resa sommaren 1941 till Pålkem i Gellivare socken, Lappland, och vilket jag haft tillfälle granska, funnos 3 ex., 1 ♂ 2 ♀♀, av en stor *Philonthus*-art som var mig obekant och vilken med tillgänglig litteratur icke kunde identifieras. Genom antalet punkter i halssköldens ryggserie, såsom Reitter i Fauna Germanica räknar dem, d. v. s. även den första bakom halssköldens framkant, snett i förhållande till de övriga, belägna medräknad, måste arten föras till grupp 4 i nämnda handbok, d. v. s. de arter hos vilka ryggserien, så fattad, omfattar 5 punkter. Emellertid syntes arten med hänsyn till huvudets rundat ovala form, med svagt framträdande bakhorn, samt utseendet i övrigt närmast höra samman med *fuscipennis* Mann. och *Mannerheimi* Fauv. i gruppen 3 hos Reitter, och penis' bildning visade sig också efter genitalpreparation så starkt likna densamma hos den senare arten att det var tydligt att den här hade sin närmaste släktskap, trots det olika antalet punkter i halssköldens dorsalserie. Dessa punkter kunna för övrigt som bekant hos arter av sl. *Philonthus* stundom variera med avseende på antal och läge.

Det var ju knappast att antaga att det rörde sig om en för vetenskapen ny art, utan sannolikt vore det fråga om en sibirisk art, som under invandring österifrån i Lappland fått fram sin yttersta västliga utpost. Att identifiera arten med någon av de hittills beskrivna ganska talrika ostsibiriska och ryska *Philonthus*-arterna måste ju bli ett rätt krävande arbete, då de nu rådande internationella förhållandena lägga hinder i vägen för sändande av typer för granskning o. s. v. Genom reduktionsprincipen kunde emellertid en del arter enbart genom litteraturstudier avverkas, och slutligen återstod ett fåtal arter såsom särskilt tänkbara. Dessa uppräknade jag i brev till amanuens Wolter Hellén vid universitetet i Helsingfors på samma gång jag till honom

sände en kortfattad beskrivning på den i Lappland funna arten. Svar kom att denna beskrivning bra passade in på *Ph. Lederi* Epp., av vilken ostsibiriska art museet hade ett ex. från Baikal och ett från Kamtschatka.

Ph. Lederi beskrevs i Deutsche Entom. Zeitschr. 1893, s. 49, efter ex. från Baikal. De lappländska ex. visade sig stämma väl med beskrivningen, dock med den avvikelsen att de voro om ock svagt mörkt bronserade, medan *Ph. Lederi* beskrives såsom svart. Sedan jag emellertid genom som vanligt välvilligt tillmötesgående genom amanuens Hellén fått mig tillsänt det ena av museets ex. av *Ph. Lederi*, det från Baikal, vilket enligt hr Helléns uppgift granskats av d:r Bernhauer, visade det sig att lapplandsarten otvetydigt var samma art som ex. från Baikal. Detta sistnämnda har samma antennform, chagrinering, punktur o. s. v. som lapplandsarten och är ej rent svart utan företer vid närmare granskning en om ock svag men dock märkbar mörk bronsglans. Båda ex. i Helsingfors museum äro tyvärr ♀♀.

Ph. Lederi tillhör de större *Philonthus*-arterna, 11—12 millimeter, och är genom kombinationen av huvudform, antalet punkter i halsköldens dorsalserie, chagrineringen på huvud och halssköld o. s. v. så karakteristisk att den ej bör kunna förväxlas med någon annan av de talrika fennoskandiska arterna av släktet. Märkligt är därför att den hittills icke konstaterats i nordliga Finland eller ens väster om Baikal förrän nu i svenska Lapplands skogsregion. I detta sammanhang må emellertid erinras om en annan *Philonthus*-art vilken visat sig ha en stor och snabb spridningsförmåga, nämligen den japanska *Ph. addendus* Sharp vilken på den korta tidrymden av ett par decennier explosionsartat spritt sig över Europa till långt upp i nordliga Sverige, en spridning som omtalats och diskuterats i den entomologiska litteraturen. Alldeles otänkbart är icke att *Ph. Lederi* skall komma att visa sig vara ett parallellfall till detta. Om *Ph. addendus* Sharp, ävenledes egentligen ursprungligen en ostsibirisk art, på senare årtionden snabbt spritt sig i Sverige, är svårt att döma om, därför att den av samlarna kan ha förväxlats med de närstående *Ph. politus* L. och *chalceus* Steph., men faktum är att medan den i Catalogus Col. Daniae et Fennoscandiae (1939) för Sverige endast kunde upptagas för G. Sandön, den i det under utarbetande varande suppl. till katalogen kunnat införas för många svenska landskap upp till Lappland. För grannländernas del var den dock i katalogen upptagen för flera av zonerna.

Huvudets form, antalet punkter i halsköldens dorsalserie och längdförhållandet mellan baktarsernas första och sista led skulle hänföra *Ph. Lederi* till närheten av *Ph. longicornis* Steph. — *varians* Payk. i gruppen 4 hos Reitter, men tack vare att en ♂ befinner sig bland materialet kan konstateras att det hanliga genitalorganet hos *Lederi* (Se fig. 2 a. och 2 b.) så starkt avviker från detsammas bildning hos arterna till denna grupp att det blir tydligt att artens plats ej är

där. I själva verket är penis' bildning hos *Ph. Lederi* så lik den hos *Ph. Mannerheimi* (Se fig. 1 a. och 1 b.) att dessa två arter med avseende på släktskap trots olikheten med hänsyn till antalet punkter i halssköldens dorsalserie måste anses stå varandra mycket nära.

Det enda ex. av den i Sverige mycket sällsynta *Ph. Mannerheimi* som stått mig till buds är taget av hr D. Gaunitz, Österkorsberga, i Ryssby, Småland, och den här reproducerade teckningen av det hanliga genitalorganet hos *Ph. Mannerheimi* hänför sig till organet i fråga hos detta ex. Denna teckning avviker i några detaljer från den teckning av samma organ hos *Ph. Mannerheimi* vilken återges på Wüsthoffs plansch till uppsatsen Die Forcipes der mitteleuropäischen Arten der Staphyliniden-Gattung Philonthus (Naturhistorisch Maandblad No. 5. 23 Jrg. 1934, s. 58—62). En olikhet kan bero på att på Wüsthoffs teckning de icke kitinösa delarna på penis' utsida ej synas ha medtagits. Själva penisspetsen är emellertid olika hos de båda teckningarna, på den här återgivna trubbig, på teckningen hos Wüsthoff ganska tydligt tillspetsad. Paramerernas form synes emellertid överensstämma hos båda teckningarna, och sannolikt hänför sig olikheten till individuella variationer. För undersökning har också stått till förfogande ett ♂-ex. av *Ph. Mannerheimi* från Württemberg ur jägmästare Th. Palms, Grönsinka, samling. Detta exemplars genitalia överensstämma i formen nära med Ryssbyexemplarets.

Under alla omständigheter förete teckningarna av genitalorganet hos de båda *Mannerheimi*-ex., jämförda med teckningen av organet hos *Ph. Lederi*, stora likheter, påfallande om de jämföras med organets form hos någon av arterna inom *longicornis-varians*-gruppen, den grupp till vilken man som nämnt vore mest böjd att hänföra *Ph. Lederi*, om hänsyn toges enbart till huvudets form och antalet punkter i halssköldens dorsalserie.

Jag begagnar tillfället att även här till jägmästare Palm framföra ett tack för bistånd vid denna undersökning, bl. a. genom utförande av de teckningar vilka här reproducerats.

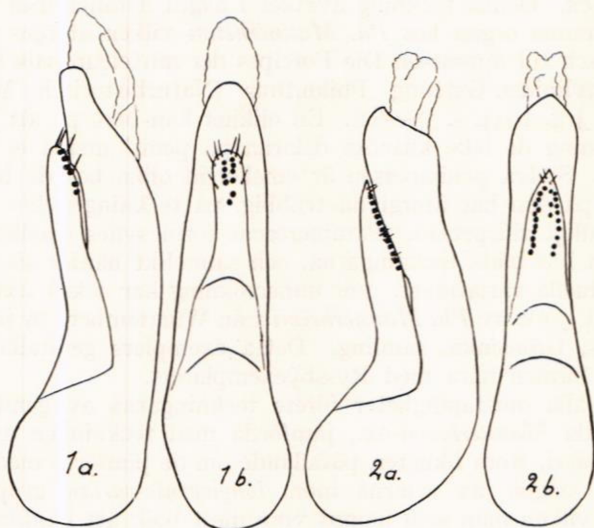
En kort beskrivning på *Ph. Lederi*, gjord efter ex. från Pålkem, må här lämnas:

Svart, huvud och halssköld svagt mörkt bronserade. Huvudet smalare än halsskölden, rundat äggformigt med knappt antydda trubbiga bakhörn, fint och tätt tvärlinjigt chagrinerat. De båda inre punkterna i tvärraden mellan ögonen mer än dubbelt så långt avlägsnade från varandra som från de yttre punkterna. Hjässan baktill på sidan och invid ögonen med 4 större och bakom ögonen med flera mindre, borstbärande punkter. Antennernas nästsista leder så långa som breda eller svagt transversella. Halsskölden med 5 punkter i ryggserien, framåt avsmalnande, något tydligare och grövre chagrinerad än huvudet. Täckvingarna tämligen tätt punkterade, liksom de glest punkterade tergiterna svarthåriga. De främre tergiterna bakom basen med rak

tvärfåra. Den första baktarsleden obetydligt längre än den sista, om klorna ej medräknas. Längd 11—12 millimeter.

♂. Framtarser starkt utvidgade. Det hanliga könsorganet se fig. 2 a. och 2 b., i jämförelse med detsamma hos *Ph. Mannerheimi*, fig. 1 a. och 1 b.

De tre ex. av *Ph. Lederi* togos enligt upplysning av d:r Wirén på fisk-åtel som lagts på våt mossa på nordsluttningen av bergåsen Pålkemkåbbo.

Det hanliga genitalorganet hos fig. 1 a och 1 b *Philonthus Mannerheimi* Fauv. 2 a och 2 b *Ph. Lederi* Epp.

Utom genom antalet punkter i dorsalserien o. s. v. avviker *Ph. Lederi* från *Ph. Mannerheimi* genom de hos ♂ starkt utvidgade framtarserna (hos den senare svagt utvidgade).

Från *Ph. fuscipennis* Mann., vilken ävenledes har samma storlek och huvudform som *Ph. Lederi*, avvikande genom antalet punkter i dorsalserien samt första antennledens färg o. s. v.

Ph. longicornis Steph. och *cruentatus* Gmel., vilka med hänsyn till antalet punkter i dorsalserien samt huvudets form kunna komma i fråga för jämförelse, äro mindre till storleken samt sakna den mörka bronseringen och den relativt starka chagrinering som utmärker *Ph. Lederi*, vars hanliga genitalorgan dessutom som nämnts har en helt annan form än den hos arterna till denna grupp.

Auszug.

Der Verf. meldet den Fund der ostsibirischen Art *Philontus Lederi* Epp. im schwedischen Lappland an, die sowohl im männlichen wie weiblichen Geschlecht in der Waldregion von Nordlappland bei Pålkem in der Gemeinde Gällivare von Dr. phil. Einar Wirén, Lundsberg, Schweden, gefunden wurde. Die Art war vorher vom Baikal und von Kamtschatka bekannt. Was die Kopfform und Punktanzahl in der Dorsallinie des Halsschildes usw. anbelangt, müsste die Art der Gruppe *longicornis* Steph. (*varians* Payk.) angehören. Der Verf. ist jedoch der Meinung, dass die Art hinsichtlich des Genitalorgans des Männchens (s. Fig. 2 a und 2 b) zu dieser Gruppe nicht gehört, sondern dass sie trotz der Verschiedenheit der Punktanzahl in der Dorsallinie des Halsschildes dem *Ph. Mannerheimi* Fauv. nahesteht (vgl. das Genitalorgan: Fig. 1 a und 1 b).

Eine nähere Beschreibung dieser interessanten Art, die eine der grössten *Philonthus*-Arten — 10—11 Millimeter — darstellt, wird mitgeteilt.